

TÜRKİYE'DE PROGRAM GELİŞTİRME UYGULAMALARI(*)

Prof. Dr. Özcan DEMİREL (**)

Bu bildiri, Türkiye'de Cumhuriyet döneminden günümüze kadar eğitimde program geliştirme çalışmalarını ve uygulamalarını incelemekte ve gelecek için uygulanabilir nitelikte bir program modeli önermektedir. Bildiride konu edilen Türkiye'deki program geliştirme uygulamaları Milli Eğitim Bakanlığı ile üniversitelerde, kamu kurum ve kuruluşlarında incelenmekte, geçirdiği aşamalar ve hazırlanan programlar irdelenmektedir. Diğer ülkelerdeki program geliştirme modelleri üzerinde durularak elde edilen sonuçlara göre Türk Milli Eğitim sistemi içinde uygulanabilir nitelikte bir "Program modeli" oluşturulması için öneriler geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Ülkemizde program geliştirme çalışmalarının diğer ülkelerdeki çalışmalardan daha geç başlamış olmasına karşın son yıllarda eğitim sisteminde özellikle eğitim-öğretim programları konusunda yapılan değişme ve geliştirme çalışmaları ülke geleceği açısından ümit vermekte, bakanlık-üniversite işbirliğine de işlerlik kazandırmaktadır. Son günlerde sürdürülen program geliştirme çalışmalarının uygulamaya yansıtılması ve program uygulamalarının da araştırma ve geliştirme çalışmalarına dönük bir şekilde ele alınması önemli görülmektedir.

Bu bildiride Türkiye'deki program geliştirme çalışmaları Cumhuriyet döneminden günümüze kadar incelenmiş, ilgili literatür taranarak program geliştirme modelleri üzerinde inceleme yapılmış ve Türk Milli Eğitimi için geçerli olacak bir program modeline öneriler demeti sunulmuştur.

TÜRKİYE'DE PROGRAM GELİŞTİRME ÇALIŞMALARI

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanıyla beraber 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği Yasası) ile tüm öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı bünyesi altında toplanmış ve okul programları üzerinde kapsamlı değişiklikler

(*) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi tarafından 24-28 Eylül 1990 tarihleri arasında tertiplenen Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresinde sunulan bildiri.

(**) Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

yapılmıştır. Eğitim programlarındaki değişikliklerin özünü laiklik, batıya dönüş ve müsbet bilimler oluşturmuştur (Varış, 1970: 70).

Eğitim sistemimizde uzun süre dersler ve konular listesi anlamında kullanılan "Müfredat Programı" anlayışı 1950'li yıllardan sonra yerini "Eğitim Programı" anlayışına bırakmıştır.

Türkiye'de program geliştirme çalışmaları, il merkezlerinde mahalli okullar ve il milli eğitim müdürlüklerinin destek ve işbirliği ile başlamış, daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde devam etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1924'te Türkiye'ye davet edilen John Dewey'nin hazırladığı rapor doğrultusunda daha çok ilköğretim programlarının geliştirilmesine ağırlık verilmiş, 1953-54 yıllarında da Ortaöğretim programlarının geliştirilmesi çalışmaları ağırlık kazanmıştır.

1950'li yıllara kadar Türkiye'de program geliştirme çalışmaları daha çok dersler ve konular listesi hazırlamakla ele alınmış, 1952 yılında yurdumuza gelerek köy okullarında incelemeler yapan K.V. Wofford'un hazırladığı raporla daha sistematik bir yaklaşımla yapılmaya başlamıştır. 1953 yılında toplanan Milli Eğitim Şurasında ilköğretim programları ele alınmış, 1948 ilkokul programının geliştirilmesi zorunluluğu üzerinde durulmuş, böylece program geliştirme çalışmaları M.E. Bakanlığında ağırlıklı bir şekilde başlamıştır. Hazırlanan taslak program 1953-54 öğretim yılında Bolu ve İstanbul'da deneme okullarında uygulanmıştır. Ayrıca bu çalışmalarla beraber okul düzeyinde ilköğretimin amaçlarını belirleme çalışmalarına başlanmış olması, araştırma ve değerlendirme kavramlarının program geliştirme ve uygulamalarında yer alması kayda değer adımlar olarak görülebilir. Bu çalışmalara paralel olarak 1954-55 öğretim yılında İstanbul Atatürk Kız Lisesinde deneme okulu program komisyonu tarafından geliştirilen deneme okulu programı da ortaöğretimdeki program geliştirme çalışmalarının öncüsü niteliğini taşımaktadır.

1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'de program geliştirme çalışmalarının tekrar ilkokul programları üzerinde yoğunlaştığını görmekteyiz. 1961 yılında kabul edilen 222 sayılı İlköğretim Kanununun getirdiği hükümler programların geliştirilip değiştirilmesini zorunlu kılmıştır. 1962 yılında toplanan VII. Milli Eğitim Şurasında:

1. Programların günün gerçekleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak düzenlenmesi,
2. Programların geliştirilmesine bağlı olarak ders ve kaynak kitaplarının hazırlanması,
3. Öğretmenlerin yeni programların gereklerine uygun olarak yetiştirilmesi,
4. Hazırlanacak ve uygulanacak bir deneme programının komisyonlarca incelenip değerlendirildikten sonra çeşitli bölgelerde iki yıl süreyle denenmesi,

5. Deneme Programının geliştirilerek bütün yurt çapında uygulanması kararlaştırılmıştır.

Hazırlanan program taslağı yapılan bir uygulama planı esasları içinde önce 14 ilden başlayarak daha sonraları deneme sahası genişletilerek beş yıl süreyle bütün il-lerimizin deneme okullarında uygulanmıştır. Bu programla ilgili çalışmalar illerde kurulan program geliştirme komiteleri tarafından yürütülmüş ve desteklenmiştir. Bu program geliştirme çalışmaları, a) aksiyon araştırmaları, b) alan çalışmaları, c) teftiş ve d) inceleme, seminer ve kurslar yoluyla yürütülmüştür. Bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan program taslağı değerlendirilmek üzere Bakanlıkta kurulan Merkez Değerlendirme Komitesine aktarılmıştır. Daha sonra yurdun çeşitli bölgelerinden gelen 120 il temsilcisi bir hafta süreyle seminerde geliştirilmiş program taslağını incelemiş ve gerekli değişiklikler yapılarak ve önerilerle birlikte Talim ve Terbiye Kuruluna sevk edilmiştir. Kurulun 1 Temmuz 1968 tarih ve 171 sayılı kararıyla en yakın zamanda toplanacak Milli Eğitim Şurasında görüşülmek üzere 1968-69 öğretim yılında uygulamaya konulmuştur. 1968 programı uygulamaya konduktan sonra bu programla ilgili geliştirme çalışmaları yakından izlenmiş, uygulamada meydana gelen aksaklıklar üzerinde çalışılarak gerekli önlemler alınmıştır.

1970'li yıllarda sekiz yıllık ilköğretim okulu denemesi ve program çalışmaları gündeme gelmiş ve bu çalışmalara hız verilmiştir. Dokuz üyeden meydana gelen çalışma grubu sekiz yıllık okulun amaçlarını ve bu okulun eğitim ilkelerini tespit edip çalışmalarına başlamış ancak deneme aşamasında kalmıştır.

1980'li yıllarda program geliştirme çalışmalarında yeni bir arayış başlamıştır. Varış (1976:83)'in da belirttiği gibi program geliştirme çalışmalarında bir devamlılık söz konusu olsaydı, Cumhuriyetin ilanıyla sağlam esaslara oturtulan, mahalli bir lisemizin çabaları ile fonksiyonel hale getirilen ortaöğretim programları, 17 yıl sonra sekizinci eğitim şurasına, benzer esaslara gelmez, ilk program geliştirme çabalarını zenginleştiren bir yaklaşımla devamlı gelişim sağlanırdı. Bu eksikliği gidermek amacıyla M.E. Bakanlığı 1982 yılında program geliştirme konusunda bir model oluşturmak ve bundan sonra hazırlanacak programların buna göre hazırlanmasını sağlamak amacıyla bir dizi toplantı düzenlemiştir. Üniversitelerde görevli bilim adamlarıyla işbirliği yapılarak ortaya çıkan yeni bir program modeli kabul edilerek 2142 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanmıştır. Bu model Genel Kurmay Başkanlığına, Bakanlıklara, Öğretim Daire Başkanlıklarına ve okullara gönderilerek ders programlarının burada belirtilen esaslar çerçevesinde hazırlanması istenmiştir. 1984 yılı başında da bu programların hazırlanmasında dikkate alınması gereken ilkelere, Anayasa, hükümet programı ve Cumhurbaşkanı direktifleri doğrultusunda yeniden belirlenerek 14.2.1984 gün ve 16 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla

yayımlanmıştır. Bu model, amaç-davranış-işleyiş-değerlendirme boyutları içinde programların derslere göre hazırlanması esasını getirmektedir.

MEB Tebliğler Dergisinde yayımlanan ders programları incelendiğinde bu modele uygun hazırlanmış programların oldukça az olduğu, çeşitliliğin daha da çok arttığı görülmektedir. Bu modele uygun olarak hazırlanan ilkökul Matematik programı 1984-85 öğretim yılında ilköğretim okullarında uygulamaya alınmış, ulaşılan sonuçlara göre 1985-86 yılından sonra da tüm ilkokullarda uygulanmaya başlanmıştır. 2171 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan Ortaöğretim 1. ve 2. Sınıf Sağlık Bilgisi Programı, 2180 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan Ticaret Liseleri Turizm Dalı 10. ve 11. Sınıflarda Okutulacak Turizm İşletmeciliği Dersi Programı ve 2179 sayı ile yayınlanan Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri 9. ve 10. Sınıflar Resepsiyon-Muhasebe dersi programı yeni modelde istenenlere yakın olarak hazırlandığı; buna karşın 2158 sayılı T. Dergisinin 2. ekinde yayınlanan Ortaokul 3. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı, 2182 sayı ile yayınlanan Halk Eğitim Merkezlerinde Yetişkinler için uygulanacak Pratik Arapça öğretimi programı, 2237 sayı ile yayınlanan Milli Güvenlik Bilgisi Dersi programı ve daha sonra yayınlanan programların modele uygun olarak hazırlanmadığı görülmektedir.

1990'lı yıllara gelindiğinde Milli Eğitim Sistemimizi yeniden düzenleme çalışmaları içinde Program Geliştirme ve Ölçme Değerlendirmeye ayrı bir önem verildiği görülmektedir. M.E. Bakanlığı tarafından 28 Şubat 1990 yılında toplanan Ölçme-Değerlendirme ve Program Geliştirme İhtisas Komisyonları toplantısında Türkçe, Matematik, Güzel Sanatlar, Sanat Tarihi, Psikoloji, Fen Bilgisi, Tarih, Felsefe Grubu ve Sosyal Bilgiler alanında olmak üzere toplam dokuz program geliştirme ihtisas komisyonu oluşturulmuş ve çalışmalara başlanmıştır. Daha sonraları yabancı dil grubu içinde çalışmalarını sürdüren Almanca komisyonunun yanısıra Fransızca ve İngilizce dersleri için program geliştirme ihtisas komisyonları oluşturularak komisyon sayısı 12'ye çıkarılmış ve her komisyona ders programlarını hazırlamak için bir yıllık süre tanınmıştır. Yeni ders programlarını hazırlamak için bir yıllık süre tanınmıştır. Yeni ders programlarının 1983 yılında kabul edilen program modeline göre hazırlanması önerilmişse de kimi bilim adamları tarafından yapılan itirazlar üzerine komisyonlar çalışmalarında serbest bırakılmışlardır. Böylece tek modelli program anlayışından çok modelli program anlayışına geçişte program geliştirmede ortak noktalarda hala birleşilemediği ve bunun sonucu olarak da Türk Milli Eğitim Sistemi için uygulanabilir nitelikte bir program modeli arayışının devam ettiği görülmektedir.

Ertürk (1986:16)'ün de belirttiği gibi diğer ülkelerden de örnek ararsak özellikle A.B.D.'de yetişek (Eğitim programı) ile ilgili sorunlar hala sürüp durmaktadır. Ancak, hiç değilse, güvenilir bir tanıma eriştikleri söylenebilir. Oysa, Türkiye'de henüz yetişek kavramı, bir açıklık ve belirliliğe varamadığı için beklentilerimizdeki düzeye ulaşabilmeden önce, nice çetin ve sancılı çalışmalar bizi beklemektedir.

Program geliştirme çabaları Avrupa'da kimi ülkelerde eğitim sürecinin normal bir aşaması olarak ele alınırken, Amerika dahil pek çok ülkede eğitim reformu sloganı altında yürütülmektedir. Danimarka, İsveç, Norveç gibi ülkeler program geliştirmeye ilgili araştırmalara 1940'larda başlamış ve bugün nispeten yerleşik bir eğitim programı anlayışına deneysel aşamalardan geçerek sahip olmuştur. Sadece İsveç üniversitelerinde 1973-74 yılında yapılan araştırmaların üçte ikisinin programlarla ilgili olduğu görülmektedir.

Ülkemizde de konu ile ilgili çalışmalar birçok Avrupa ülkesi ve A.B.D.'de olduğu gibi deneme çalışmalarından geçilerek bugünkü durumuna gelmiştir. Ne var ki, sarfedilen çabaya göre elde edilen sonuç beklenen düzeyde bulunmamaktadır. M.E.B. ile üniversiteler arasında yeterli düzeyde işbirliği bulunmamakta son program geliştirme ihtisas komisyonları çalışmalarına bilim adamlarının istenilen şekilde katılmalarında da bir kopukluk gözlenmektedir. Öte yandan onaylanmış olsa bile önerilen modele uygun program hazırlama sorumluluğunun ciddiye alınmadığı görülmektedir. Bütün bunlara ek olarak kimi üniversitelerle Milli Eğitim Bakanlığının program modeline olan yaklaşımlarının farklı olması sorunu bir yerde bu noktada odaklaştırmaktadır. Esasen bu çalışmayla üniversitelerdeki eğitim bilimcilerinin görüş birliğine vardığı tek bir modeli geliştirme amacı güdülmemektedir. Daha çok Türkiye'deki program geliştirme çalışmalarına klavuzluk edecek, kuramdan çok pratiğe dönük bir modelin ana hatları üzerinde durmak ve bu konuda öneriler demeti geliştirmek amaçlanmaktadır.

Genel Kurmay Başkanlığına bağlı okullarda program geliştirme çalışmalarının Milli Eğitim Bakanlığında yapılan çalışmalardan çok farklı olduğu söylenemez. İstihdam edilen program geliştirme uzmanlarının da Türkiye'deki üniversitelerden mezun olması mevcut uygulamalardan daha farklı bir yaklaşımı ortaya koymamaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında ise program geliştirme anlayışından çok faaliyet programı anlayışı hakim durumdadır. Bu nedenle daha çok yıllık faaliyet programları hazırlanmakta, kurs ve konu başlıkları yazılarak program hazırlama ve geliştirme çalışmaları yürütülmektedir.

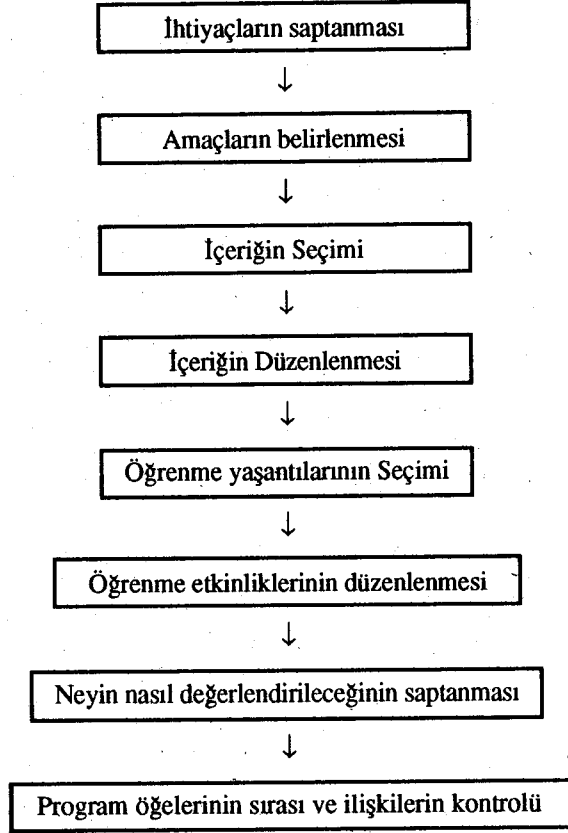
Eğitim Programları ve Öğretim alanında Bilim uzmanlığı ve doktora çalışmaları yapan üniversitelerimizin sayıları da oldukça azdır. Halihazırda eğitim programları üzerinde araştırmalar yapan üniversitelerimizin ilgili fakülte ve bölümleri şunlardır:

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü ile Anadolu, Boğaziçi, Çukurova, Gazi, Hacettepe, İnönü, Karadeniz, Marmara, Selçuk ve O.D.T. Üniversitelerine bağlı Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dallarındır. Görüldüğü gibi eğitim sistemimizin kaderini etkileyecek bu

araştırmalar için sadece Ankara Üniversitesinde ayrı bir bölüm bulunmaktadır. Bu araştırmaların özgün, hızlı ve etkili yürütülebilmesi için gerekli olanak ve destek yetersiz kalmaktadır. Üniversiteler dışında MEB, Genel Kurmay ve kamu kurum ve kuruluşlarının da eğitim programları konusundaki araştırmalara destek verdiği söylenemez. Bu olumsuzluklar nedeniyle Türkiye'de yerleşik program geliştirme anlayışının ortaya konduğunu söylemek oldukça güçtür.

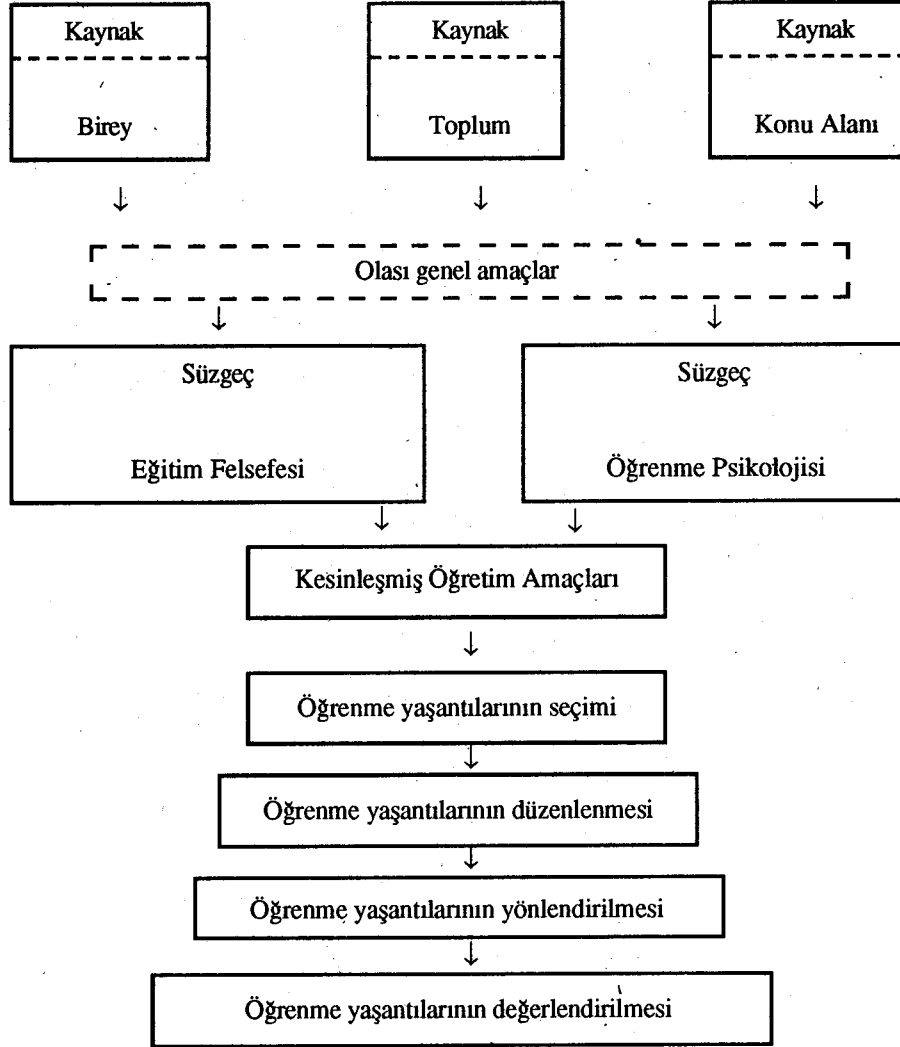
EĞİTİMDE PROGRAM GELİŞTİRME MODELLERİ

Bugüne kadar üniversitelerimizde benimsenen program geliştirme modeli ortak yönleri çok fazla olan Taba-Tyler yaklaşımında odaklaşmaktadır. Taba modelinde tümevarım yaklaşımı benimsemekte ve sekiz aşamada program geliştirme çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Bu aşamalar Şekil 1'de gösterilmiştir.

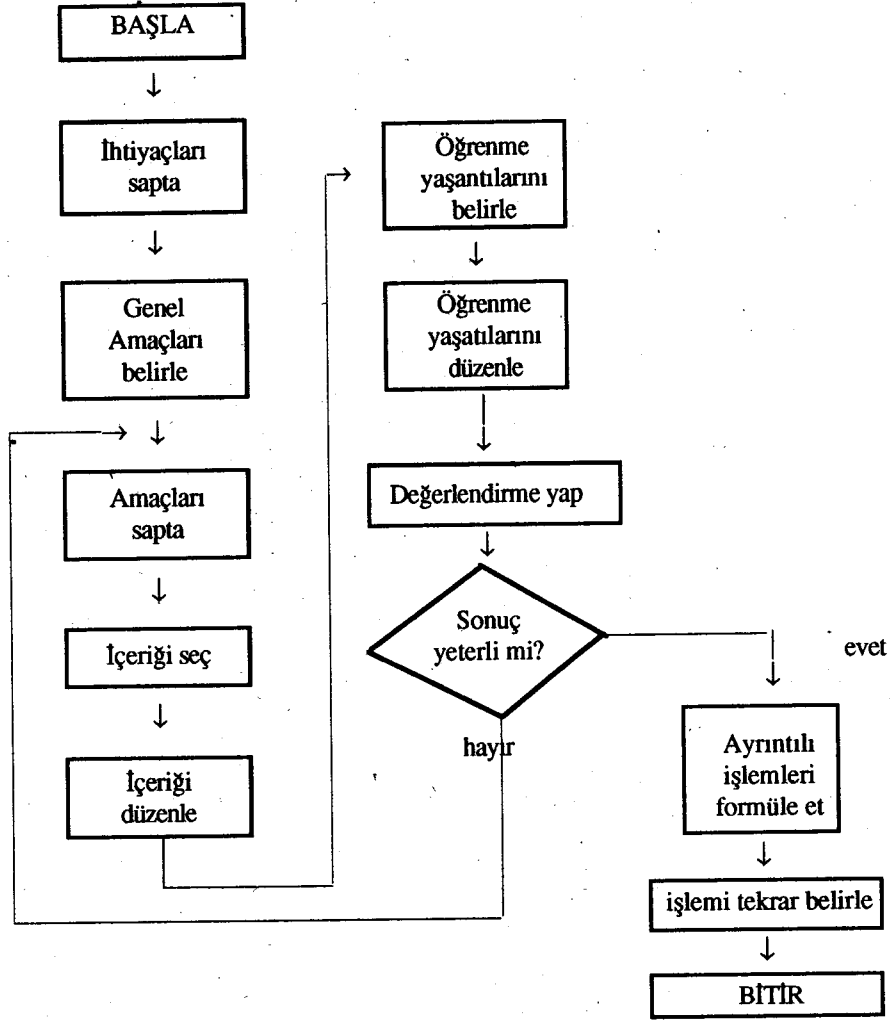
Şekil 1 - Program Geliştirmede Taba Modeli (Oliva, 1988: 165)

Tyler modeli, rasyonel model olarak da bilinmekte ve program geliştirme çalışmalarını daha kapsamlı olarak ele almaktadır Diğer iki modelden Oliva modeli ile Saylor - Alexander - Lewis modeli Tyler modeline benzemektedir ve her üç modelde de tündengelim yaklaşımı izlenmektedir. Tyler modeline göre program geliştirme aşamaları şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Program Geliştirmede Tyler Modeli (Oliva, 1988: 171)

Taba ve Tyler modellerinin ortak yönlerini ele alarak geliştirilen ve rasyonel planlama olarak da bilinen diğer bir model yaklaşımı da şekil 3'deki akış çizelgesinde gösterilmiştir.

Şekil 3 - TABA - TYLER Program Geliştirme Modeli (White, 1988: 26)

Türk Eğitim sisteminde program geliştirme modeli nasıl olmalıdır sorusuna cevap aramak için yapılan bir araştırma sonucunda da yukarıda sözü edilen Taba-Tyler yaklaşımına uygun bir model önerisi ortaya çıkmıştır. Demirel'in yönetiminde

Özgen ve Gönentürk (1988) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Eğitimde bir program modeli üzerinde Türkiye'de bulunan program geliştirme uzmanlarının görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırma sonucunda uzmanların tamamına yakını bir programın temel öğelerinin amaçlar (hedefler), muhteva (içerik), öğretme-öğrenme süreçleri (eğitim durumları) ve değerlendirme olduğu görüşünde birleştiklerini belirtmişlerdir.

Uzmanlar, modelde ilk boyutun amaçlar (hedefler) olmasını önermişler ve % 89.2'si de amaçların davranışa dönüştürülmesi konusunda görüş birliğine varmışlardır. Ayrıca uzmanların % 81.1'i amaçların muhteva ile ilişkilerinin iki boyutlu bir matris üzerinde gösterilmesini gerekli görmüşlerdir.

Muhteva (içerik), programın ikinci önemli boyutu olarak kabul edilmekte; ancak içerik kavramının anlam olarak konular listesinden işlemlere kadar ve hatta davranış boyutuna kadar farklı şekillerde algılandığı gözlenmiştir.

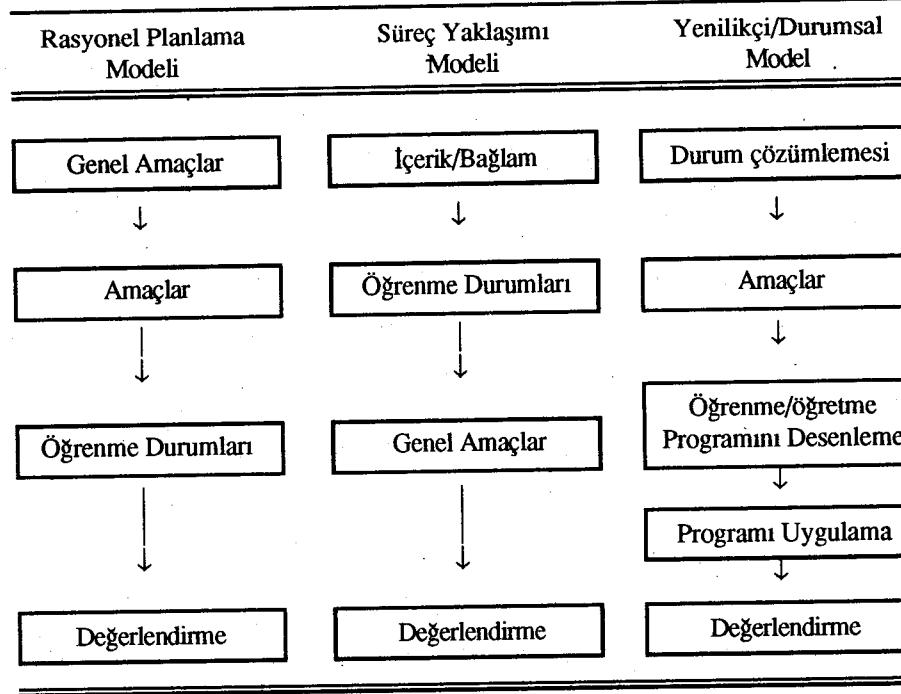
Programın öğrenme-öğretme süreci boyutunun merkezinde öğrencinin bulunması gerektiği konusunda uzmanların tamamı ortak bir görüşte birleşmişlerdir. Öğrenme-öğretme süreçlerinde işe koşulan değişkenlerin pekiştirici, ipucu, dönüt-düzeltilme, öğrenci katılımı, motivasyon, hazırbulunmuşluk, öğretme yöntem ve teknikleri ile araç-gereç ve zamanlama olduğu ifade edilmiştir.

Programın son boyutu olarak kabul edilen değerlendirmenin programa girişte, süreçte ve çıkışta yapılmasının uygun olacağı uzmanlar tarafından belirtilmiştir.

Bu sonuçlara göre Türkiye'deki program geliştirme alanındaki uzmanların Taba-Tyler modelinin etkisi altında kaldıkları söylenebilir.

Program geliştirme çalışmalarının değer sistemlerini ve ideolojileri yansıttığını felsefi temellerinin ise klasik hümanizm, ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık felsefesi görüşlerine dayandığını belirten White (1988), ise daha çok İngiliz eğitim sisteminde ağırlıklı olan üç farklı program modelinden söz etmektedir. Bunların iki Taba-Tyler yaklaşımına uygun düşen Rasyonel Planlama Modeli (Taylor and Richards 1979: 64) ki bu modele teknokratik model de denilmektedir (Holt, 1983:65) ve daha çok yeniden kurmacılık felsefi görüşünün etkisi altındadır. Diğeri Skilbeck tarafından geliştirilen ve okul-merkezli program geliştirme anlayışına ağırlık veren Yenilikçi Model ya da daha çok literatürde yer aldığı şekliyle Durumsal Modeldir (Skilbeck, 1984) ve klasik hümanizm felsefi görüşünün etkisi altındadır. Son olarak

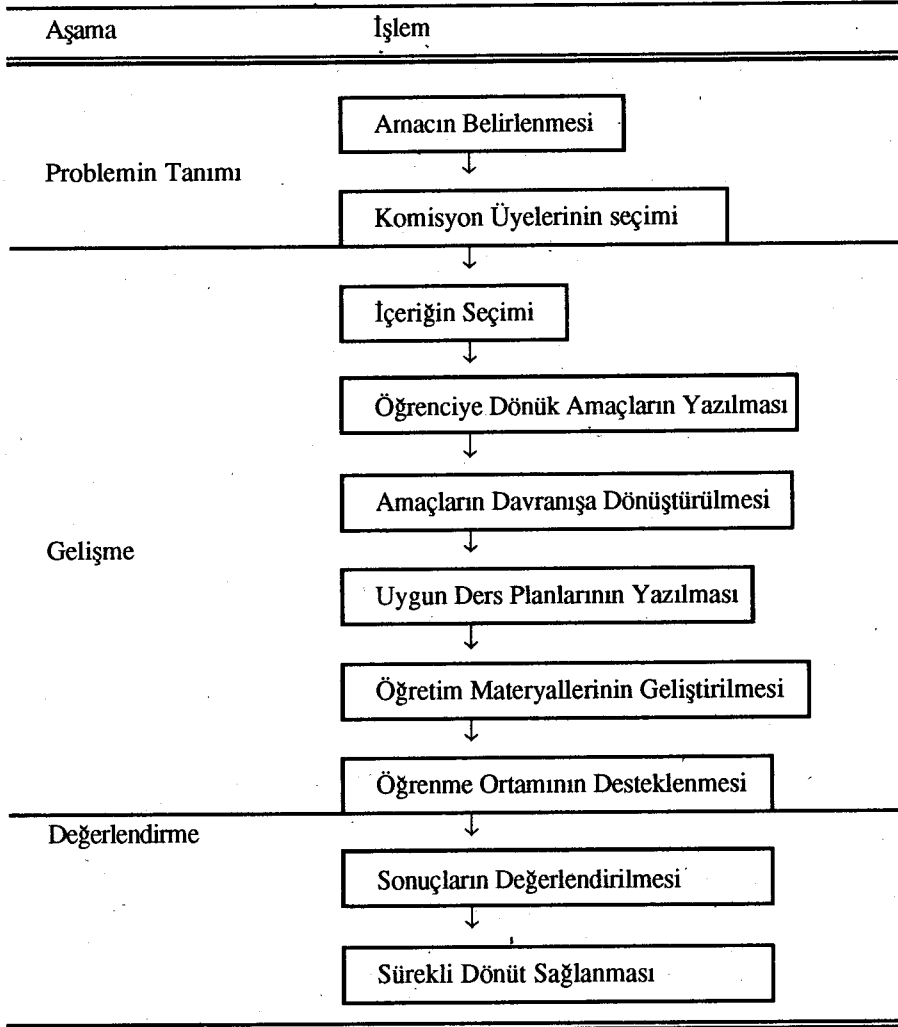
da Stenhouse (1975) tarafından ortaya konan ve daha çok öğretmenlerin ders planı yapmalarındaki yaklaşımlarından esinlenerek geliştirilen Süreç Yaklaşımı Modelidir (Taylor, 1970) ve ilerlemecilik felsefi görüşünün etkisi altındadır. Bu üç modele göre program geliştirmede izlenen sıra aşağıdaki akış çizelgesinde yer alan şekil 4'te gösterilmiştir.

Şekil 4 - Program Geliştirme Modellerinin Karşılaştırılması

Her üç modelde de başlangıç noktalarının farklı olduğu rasyonel modelle durumsal modelde önemli farkların olmadığı süreç yaklaşımı modelinin diğerlerinden çok farklı olduğu ve son aşamanın ise her program modelinde değerlendirme boyutu ile noktalandığı görülmektedir. Süreç yaklaşımı modeli sınıf öğretmenine mesleki özerklik sağladığı için öğretmenlerin çok iyi yetişmiş olmasını gerekli kılmakta; Durumsal model ise okulu merkeze aldığından okul ve yakın çevresindeki durumun değerlendirilmesini önemli görmektedir.

ABD eğitim sisteminde de 1950'li yıllardan günümüze kadar program geliştirme alanında yaygın görüş olarak benimsenen Taba-Tyler yaklaşımından farklı program geliştirme modelleri de görülmektedir. Sistem yaklaşımı esas alınarak Wulf ve Schave (1984) tarafından geliştirilen program geliştirme modeli Şekil 5'de gösterilmiştir.

Şekil 5 - Sistem Yaklaşımına Göre Program Geliştirme Modeli
(Wulf ve Schave, 1984: 3-4)

Sistem yaklaşımına göre oluşturulan program geliştirme modeli, şekil 5'de görüldüğü gibi üç aşamada ele alınmaktadır. Birinci aşamada problemin tanımlanması yapılırken seçilen komisyon üyelerinin belirlediği ihtiyaçlar ile program içeriği arasındaki ilişki önemli görülmekte ve ihtiyaçların ne olduğu açık bir şekilde ortaya konulmamışsa ihtiyaç değerlendirmesi yapılmaktadır.

Modelin ikinci aşaması olan gelişme bölümünde program geliştirme sürecinde gerekli görülen altı boyut ele alınmaktadır. Öncelikle ne öğretelim sorusuna cevap aranarak program içeriği belirlenmekte bunun için de dört farklı yaklaşımın izlenmesi önerilmektedir. Bunlar sırasıyla: a) araştırma yapma, b) uzman kanısını alma, c) komisyon üyelerinin görüşlerini belirleme, ve d) ihtiyaç değerlendirmesi yapma yaklaşımlarıdır. İçerik yukarıda sıralanan yaklaşımlardan biriyle belirlendikten sonra öğrenciye dönük amaçların saptanmasına geçilir. Amaçların belirlenmesinde Bloom ve arkadaşları tarafından önerilen aşamalı sınıflamadaki sistematik yaklaşım izlenmektedir. Amaçlar davranış cinsinden ifade edilmekte ve daha sonra bu davranışları kazandırıcı öğrenme ortamlarını düzenlemek için uygun ders planları ve öğretim materyalleri hazırlanmakta, son olarak da uygun öğrenme ortamlarının nasıl oluşturulacağı ortaya konmaktadır.

Modelin son aşamasında değerlendirme ve dönüt sistemi üzerinde durulmaktadır. Değerlendirme, öğrenme durumlarına göre farklı şekillerde yapılmakta dönüt sistemine program geliştirme sürecinin her aşamasında yer verilmekte ancak ağırlık daha çok değerlendirme boyutunda olmaktadır.

Model, öğretmenler de program geliştirebilir temel sayılısına dayanmakta ve grup etkileşiminin eğitimdeki gelişmeleri olumlu yönde etkileyeceği görüşünü esas almaktadır. Buna karşın kimi eğitimciler arasında öğretmenlerin iyi bir program geliştirme uzmanı olamayacakları görüşü de tartışma konusudur. Ancak program geliştirme çalışmalarıyla öğretmeni de yetiştirmenin mümkün olduğu; böylece sisteme dönütün öğretmenden geleceği öne sürülmektedir.

Son zamanlarda Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde başlatılan program geliştirme çalışmalarında konu alanı uzmanlarının ve öğretmenlerin çoğunlukta olması ve hatta kimi komisyonlarda hiçbir program geliştirme uzmanının bulunmaması, bu tartışmayı tekrar gündeme getirmektedir. Bunun yanısıra Türk Dili ve Edebiyatı ile İngilizce komisyonlarda ihtiyaç analizi yapılarak ve uzman kanıları belirlenerek program içeriği hakkında bilgi toplanması ve belirlenen konulara göre amaçların saptanmasına geçilmesi yukarıda sözü edilen program modeline diğer bir ifadeyle konu alanını merkeze alan program geliştirme modeline yakın bir yolun izlendiğine ilişkin ipuçları vermektedir.

ÖNERİLER

ABD, İngiltere ve Türkiye'de program modellerine ilişkin bu belirlemelerden sonra Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde başlatılan çalışmalara ışık tutacak ve rehberlik yapacak program modelinin ana esaslarına ilişkin öneriler şöyle sıralanabilir.

1. Herşeyden önce modelin üniversitelerden ve bakanlıktan oluşacak bir grup tarafından geliştirilmesi ve grup üyelerinin disiplinlerarası yaklaşımdan hareketle eğitim bilimlerindeki başta program geliştirme olmak üzere eğitim teknolojisi, eğitim psikolojisi, eğitim sosyolojisi, ölçme-değerlendirme, eğitim yönetimi ve eğitim ekonomisi gibi farklı bilim dallarındaki uzman kişilerin katılımıyla oluşturulması (Ertürk, 1975; Varış, 1978),

2. Modelin ilerlemecilik, yeniden kurmacılık ya da varoluşçuluk gibi belli bir felsefi görüşe açık olması özellikle de ülkenin başat eğitim felsefesi ile tutarlı olması (Ertürk, 1975; White, 1988)

3. Toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapı özellikleri ile gereksinmelerine uygun olması (Varış, 1976, Pratt, 1988),

Bu amaçla ele alınacak program modelinin:

i) Programın temel boyutlarının amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirmeden oluşması (Ertürk, 1975; Taba, 1962; Tyler, 1950/1973; Varış, 1976; Oliva, 1988)..

ii) Program boyutları arasındaki sıralamanın tarih, coğrafya ve ana dil gibi içeriği merkeze alan kimi konu alanlarında süreç yaklaşımına göre; biyoloji, matematik gibi konuların öğrenilmesinde aşamalılık özelliği gösteren kimi konu alanlarında ise rasyonel planlamaya göre yapılması, böylece program geliştirmede daha esnek ve eklettik görüşlere yönelinmesi,

iii) Tüm program geliştirme çalışmalarında amaçların davranışa dönüştürülmesi, diğer bir deyişle amaçların davranış cinsinden ifade edilmesi (Bloom, Ertürk, Gronlund, Mager, Tyler, Varış, Kibler),

iv) Amaçların saptanmasında aşamalı sınıflamadaki sistematığe uyulması (Bloom, Krathwohl, Grobman, Sönmez),

v) Amaçlarla içerik arasındaki ilişkilerin iki boyutlu bir matriks üzerinde gösterilmesi (Ertürk, Tyler)

vi) İçerğin belirlenmesinde öğretmen, öğrenci, veli, yönetici, politikacı ve uzman görüşüne başvurulması (Wulf, Taba, Varış),

vii) İçeriğin oluşturulmasında basitten bileşiğe, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa gibi ilkelere uyulması (Ertürk, Varış, Sönmez),

viii) Belli bir öğrenme kuramını merkeze alarak öğrenme durumlarının belirlenmesi, sözelimi Glaser'in temel öğretme modeli, Gagne'nin öğretim etkinlikleri ya da Bloom'un tam öğrenme modellerinden birinin seçilmesi; kimi durumlarda eklektik yaklaşımı izlenmesi (Ertürk, Fidan),

ix) Öğrencilere istenilen davranışları kazandırmada nasıl bir sıra izleneceğini ortaya koyan örnek ders planlarından bir iki örnek verilmesi (Demirel),

x) Uygun öğrenme koşullarının sağlanmasında, TV, video ve bilgisayar gibi teknolojik araç ve gereçlerinden yararlanarak uygun eğitim ortamlarının düzenlenmesi (Alkan, Çilenti),

xi) Alternatif öğrenme ortamlarının neler olabileceğinin açıklanması, söz gelimi bilgisayar destekli bir ortamda verilen bir fizik dersi ile sadece sınıf ortamında verilen fizik dersinde öğretim ve işlem basamaklarındaki farklılıklarının ortaya konması (Bloom, Ertürk, Demirel, Sönmez),

xii) Öğrenci başarısını ölçmede ve değerlendirmede kullanılan tekniklerin örneklerle gösterilmesi (Ertürk, Gronlund, Turgut, Özçelik),

xiii) Öğretmenlere program uygulamalarına ilişkin kılavuz kaynak kitap hazırlanması (Ertürk, Sönmez),

xiv) Dönüt (feedback) sisteminin sürekli kurulması ve böylece sistemin kendini yenilemesine olanak sağlanması (Romizowski, Wulf),

xv) Program değerlendirme çalışmalarında hem sürece, hem de ürüne ağırlık veren bir yaklaşımın benimsenmesi (Varış, Turgut),

xi) Hazırlanan programların örneklem olarak seçilen deneme okullarında en az bir öğretim yılı denendikten ve gerekli dönüt ve düzeltmeler yapıldıktan sonra uygulamaya konulması,

xvi) Programın en önemli ögesi olarak kabul edilen öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimlerine gereken önemin verilmesi (Varış),

xvii) Program geliştirme çalışmalarında sürekliliğin sağlanması, bu amaçla ihtisas komisyonlarının bir yıllık süre için değil; sürekli olarak görevlendirilmelerinin sağlanması ve çalışmaların daha verimli olabilmesi için özendirici ve teşvik edici önlemlerin alınması (Demirel),

xi) MEB bünyesinde oluşturulan program geliştirme ihtisas komisyonlarında mutlaka en az bir program geliştirme uzmanına yer verilmesi,

x) Üniversite-Bakanlık işbirliği ile program geliştirme danışma kurulu ya da akademik danışmanlık biriminin oluşturulması,

önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

- BLOOM, B.S., J.T. HASTINGS, G.F. MADUAS. 1971. Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning. New York: McGraw Hill Book Co.
- DEMİREL, Özcan. 1988. Türk Eğitim Sisteminde Bir Program Modeli Tokat: Dünden Yarına Türk Milli Eğitim Modeli Sempozyumu, (29 Eylül - 2 Ekim)
- DEMİREL, Ö. Ö. ÖZGEN, A. GÖNENTÜR. 1988. "Eğitimde Bir Program Modeli" Üzerine Görüşler. Ankara: (Yayınlanmamış Araştırma)
- ERTÜRK, Selahattin. 1972. Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Yelken Yayınları, 4.
- HOLT, Maurice. 1980. Schools and Curriculum Change. London: McGraw Hill Book Co.
- HOLT, Maurice. 1983. Curriculum Workshop London: Routledge & Kegan Paul.
- KIBLER, R.J., and others 1981. Objectives for Instruction and Evaluation. Boston Ally and Bacon Inc.,
- OLIVA, Peter F. 1988: Developing the Curriculum. Second Edition. Boston: Scott, Foresman and Company.
- PRATT, David. 1983. Curriculum for the 21st Century. Education Canada Winter, pp. 41-47.

- ROMİSZOWSKI, A.J. 1981 Designing Instructional Systems. London: Kogan Page Ltd.
- SAYLOR, J.G., ALEXANDER, W.M. & LEWIS, 1981. A.J. Curriculum Planning for Better Teaching and Learning, 4 th Edition. New York: Holt, Rinehart, & Winston.
- SCHAFFARZICK, Jon. & D. H. HAMPSON. 1979. (ed.). Strategies for Curriculum Development California: McCutchan Pub Co.
- SÖNMEZ, Veysel. 1986. Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı, Ankara: Yargı Yayınları - 1
- TABA, Hilda 1962. Curriculum Development: Theory and Practice New York: Harcourt, Brace and World.
- TYLER, R.W. 1950/1973 Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago and London: University of Chicago Press.
- VARIŞ, Fatma 1976. Eğitimde Program Geliştirme. Teori ve Teknikler. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No: 53
- WHITE, R.V. 1988. The ELT Curriculum: Design, Innovation and Management. New York: Basil Blackwell Inc.
- WULF, K.M. & B. SCHAVE. 1984. Curriculum Design: A Handbook for Educators. California: Scott, Foresman and Company.

ABSTRACT

This paper aims at investigating curriculum studies and practices from the Republican era up to - now in Turkey and presenting a new and practical model approach to curriculum development for the future.

Curriculum studies and practices are deeply viewed in the historical perspective in the Ministry of National Education, public institutions and universities. Model approaches to curriculum developments in other countries such as USA and UK are examined as well and then some practical guidelines are proposed for the new curriculum model for Turkish Educational System.

In spite of the fact that curriculum studies have recently started in Turkey, collaboration between the Ministry and University on new curriculum studies are amazingly admired, It is hoped that new curriculum studies will be applied to practice and will be based on research and developmental studies regularly as a continuing process.